

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.415

UDK 321.7:323.1(497.6)

Primljeno: 11. 02. 2025.

Pregledni rad
Review paper

Selma Ćosić, Elma Huruz Memović

IZAZOVI DEMOKRATIJE U BOSNI I HERCEGOVINI TRIDESET GODINA NAKON DEJTONA

Trideset godina nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma¹, Bosna i Hercegovina (BiH) suočava se s brojnim izazovima u izgradnji stabilnog, funkcionalnog političkog sistema i koherentnog društva. Dejtonski sporazum, koji je okončao rat 1995. godine, uspostavio je kompleksnu političku strukturu zasnovanu na etničkim principima, čime su stvoreni osnovni okviri za mir, ali i za političke poteškoće koje su BiH pratile tokom posljednjih trideset godina. Pojedini autori smatraju da u našem političkom sistemu egzistiraju određeni mehanizmi konsocijacijske demokratije koji se obično primjenjuju u podijeljenim, postkonfliktnim društvima kako bi se osigurala sigurnosna stabilnost te vremenom krajnji cilj – liberalna demokratija. Evidentno je da niti jedan od tih mehanizama nije uspio prozvesti u potpunosti pozitivne ishode u smislu poštivanja demokratskih standarda i normi kao i funkcionalnog političkog sistema koji bi se temeljio na konsenzusu o pitanjima od državne važnosti. Pitanje koje autorice na kraju ostavljaju otvorenim jeste koja je alternativa i koji je način za uspostavljanje funkcionalnijih rješenja na putu ka stabilnijoj, demokratskoj vlasti i društvenoj koheziji za BiH?

Ključne riječi: demokratija; konsocijacijska demokratija; etničke grupe; funkcionalan politički sistem; diskriminacija; društvena kohezija

¹ Formalni naziv je Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, kolokvijalno poznat kao Dejtonski mirovni sporazum ili Dejtonski sporazum.

UVOD

Jedan od najvećih izazova za BiH je politička fragmentacija. Država je podijeljena na dva entiteta, Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, te Brčko distrikt. Unutar Federacije postoje tri konstitutivna naroda: Bošnjaci, Hrvati i Srbi, dok se na nivou države usklađuju različiti interesi etničkih grupa i ti su interesi iznad svih, pogotovo državnih interesa. Ovakav politički sistem stvorio je niz problema. Politička paraliza i blokade učestale su zbog nesuglasica među etničkim predstavnicima i političkim strankama koje često koriste etničke interese kao sredstvo za postizanje političkih ciljeva. Potom, struktura vlasti je neprikladna u stvaranju stabilnih, funkcionalnih institucija, a nepostojanje efektivnog dijaloga između političkih lidera otežava donošenje ključnih odluka. Pri tome, proces izgradnje pomirenja i međuetničkog povjerenja je usporen, između ostalog zbog nedovoljnog zalaganja predstavnika vlasti da se taj proces intenzivira. Dejtonski sporazum, iako je donio mir, također je cementirao etničke podjele ne pružajući mnogo prostora za politički angažman izvan granica etničke grupe dok je status i identitet građanina gotovo u potpunosti marginaliziran. Rezultat toga se može uočiti i na društvenom planu pa je tako otežano postizanje društvene kohezije. Obrazovni sistem, mediji i politički diskurs često pojačavaju podjele pa su mnoge etničke zajednice i dalje odvojene u školama i društvenim institucijama.

U Bosni i Hercegovini su, uočava Mujkić (2007: 158), već prisutne glavne institucije konsocijacijske demokratije: „koalicija etničkih partija u vlasti, tročlano rotirajuće Predsjedništvo, etnička kvota poslaničkih mjesta (...), dvodomni parlament (premda su u praksi oba doma ustvari ‘domovi naroda’), pravo veta na pitanja ‘od vitalnog nacionalnog interesa’ pri čemu ta pitanja mogu biti što god dvije trećine ‘narodnih predstavnika požele, iritirajuće cjepidlačka paritetnost u svim državnim institucijama, obično na štetu stručnosti itd.“ Iako konsocijacijska teorija navedene institucije smatra najpodesnijim za prevazilaženje društveno-političkih kriza i unapređenje saradnje među elitama, postavlja se pitanje učinkovitosti tih mehanizama. „Power-sharing“ institucije „organizirane isključivo po etničkim linijama“, poentira Mujkić, „ne samo da ne doprinose stabilizaciji demokratije već su dugoročni izvor nestabilnosti“ (ibid.). Njihova tendencija je da dalje reproduciraju institucionalizaciju etniciteta koja treba da dovede do teritorijalnog zaokruživanja.

Institucionalizacija etniciteta, pored toga što predstavlja potencijal za konflikte, u suprotnosti je sa kulturnim sinkretizmom i etnički višeslojnim bićem Bosne i Hercegovine u svakom pa i u teritorijalnom smislu. „Naime, sasvim je jasno da niti

individualno ni kolektivno shvaćena ‘nacionalna pripadnost’ u bosanskohercegovačkom političkom realitetu ne može biti ekskluzivistički locirana na bilo koji dio teritorija Bosne i Hercegovine, pa samim tim bosansko(hercegovačko) bošnjaštvo, hrvatstvo i/ili srpstvo ne može biti teritorijalno ograničeno na jedan dio ili dijelove Bosne i Hercegovine“ smatra Seizović (2012: 28). Multietnička struktura Bosne i Hercegovine vijekovima je sprečavala razvijanje etničkog regionalizma kakav je prisutan u Španiji, Italiji, Francuskoj i drugim evropskim državama, smatra Sadiković te, dodaje da „etnički kriterij nikada nije predstavljao osnovu regionalizacije ili uprave organizacije njenog prostora“ (2019: 8). Upravo takva nastojanja u postdejtonskom periodu, odnosno neprirodna i „nasilna administrativno-politička podjela prirodno-geografskih i ekonomskih cjelina unutar Bosne i Hercegovine je onemogućila policentričan regionalni razvoj i efikasno upravljanje prostorom kao najznačajnijim resursom. Posljedice takve podjele su i sve veće razlike u razvijenosti regionalnih cjelina unutar Bosne i Hercegovine i unutar njena dva entiteta“ (Sadiković 2019: 9). Društva iznutra mogu biti izdiferencirana po različitim osnovama – etničkoj, religijskoj, jezičkoj, nacionalnoj, po historijskim pokrajinama, pripadnosti regionalnom identitetu i slično, ali svođenje društva na primarno etnički homogene segmente ni teorijski niti stvarnosno nije legitimno.

KONSOCIJACIJSKA DEMOKRATIJA NA BOSANSKOHERCEGOVAČKI NAČIN

Pluralno društvo označava društvo koje obuhvata različite grupe i identitete, kao što su etničke, religijske, kulturne, jezičke i druge društvene zajednice. Takvo društvo prepoznaje i vrednuje različitosti te se trudi omogućiti svim članovima da ravnopravno učestvuju u društvenom životu, bez obzira na njihove specifične karakteristike. Pluralizam se temelji na ideji tolerancije i uvažavanja različitosti kao temelja za izgradnju harmoničnih odnosa među ljudima. S druge strane, pluralna društva² u kojima egzistiraju duboke podjele i političko nesuglasje o pitanjima bitnim za opstanak i perspektivu države nose u sebi stalni rizik od nestabilnosti i slomova. „Suština svakog institucionalnog dizajna u pluralnim državama je u upravljanju konfliktnim potencijalima etniciteta. Osnova svakog institucionalnog rješenja jeste prihvaćanje etniciteta kao politički relevantne kategorije koja se ne može zaobići, koliko god to možda željeli. Etnicitetu se, naprotiv, mora osigurati mjesto u

2 U biti se u takvim društvima sve ili većina institucija i organizacija, političkih stranaka, interesnih grupa, kulturnih društava, dobrovoljnih udruženja, organiziraju u skladu s tim linijama rascjepa (Lijphart 1992: 11-12).

institucionalnim rješenjima“, smatra Kapidžić (2019: 111). Konsocijacijska demokratija³ se smatra jednim od mehanizama uspostavljanja i očuvanja stabilnosti demokratske vlasti u takvim društvima kao prelazno rješenje na putu ka uspostavljanju pune liberalne demokratije. Velika koalicija političkih predstavnika svih bitnih društvenih grupa pluralnog društva prvi je i najvažniji element konsocijacijske demokratije. Radi se o aranžmanima podjele zakonodavne i izvršne vlasti koje ugovaraju predstavnici svih važnih društvenih segmenata. „Velika koalicija i autonomija segmenata jesu komplementarne kategorije: o svim problemima od zajedničkog interesa trebaju odlučivati zajedno svi segmenti zastupljeni u velikoj koaliciji, a o ostalim problemima trebaju samostalno odlučivati pojedini autonomni segmenti“ (Kasapović 2005: 67). Ostali principi konsocijacijske demokratije koje Lijphart navodi su kulturna i institucionalna autonomija segmenata, proporcionalna zastupljenost relevantnih skupina u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti te mehanizam manjinskog veta (Lijphart 1992).

U osnovi konsocijacijskog modela demokratije je sporazum između lidera političkih partija koji imaju ulogu predstavnika svoje etničke, religijske, nacionalne, jezičke, pokrajinske zajednice. Političke partije, strane koje su nekada bile u sukobu, sada su, ponekad i pod pritiskom predstavnika međunarodne zajednice kao što je slučaj u BiH, upućene da sarađuju kako ne bi u budućnosti ponovo došlo do antagonizacija i konflikata. Samu srž konsocijacijskih aranžmana čini dakle konsenzus partijskih elita. Politička empirija Bosne i Hercegovine, smatra Zgodić, obuhvata sve faktore konsocijacijske demokratije u njenom ustavnopravnom aranžmanu, no, one su „i ustavnim rješenjima i faktičkim političkim odnosima dovedene do svojih radikalnih krajnosti te, otuda, nužno produciraju permanentne disfunkcije sistema“ (2006: 267).

Iako je mehanizam veta s pravom uveden, opravdan je i strah od njegove zloupotrebe, odnosno pretjerane i neopravdane upotrebe koja bi mogla dovesti do tiranije manjine⁴. Da bi se to spriječilo teoretičari obično radije preporučuju primjenu uzajamnog, a ne isključivo manjinskog veta iz razloga što se na taj način svim

3 Termin konsocijacija prvi je upotrijebio Johannes Althusius u svojem djelu *Politica Methodice Digesta* (1603), a kasnije, 60-ih godina XX vijeka, taj termin je u društvenim naukama koristio David Apter dok je u političke nauke termin uveden zahvaljujući studiji o konsocijacijskoj demokratiji u Nizozemskoj koju je 1968. godine sačinio Arend Lijphart.

4 Od 1990. u Bosni i Hercegovini egzistira velika koalicija „nacionalnih stranaka“, koje su zapravo konsocijacijski potporni politički blokovi, uz pravilo veta i zaštitu vitalnih nacionalnih interesa, navodi Mujkić u svojem tekstu „Možemo li provesti odluke ZAVNOBiH-a“. Pri tome se pod pojmom „vitalni nacionalni interes“ misli na tako širok djapazon različitih aspekata da nacionalne stranke u pojedinim slučajevima pod tim pojmom podrazumijevaju pitanje jezika i državni suverenitet dok je u drugom slučaju u pitanju zaštita od „smjene nekog korumpiranog općinskog funkcionera“ (Mujkić 2006: 187).

akterima daje podjednaka mogućnost za intervenisanje kada su njihova prava ugrožena, a s druge strane, u situaciji kada svi imaju podjednaku mogućnost opstruiranja pojedinih odluka opreznije će koristiti taj mehanizam računajući da bi buduće odluke koje su u njihovom interesu druga strana mogla jednako tako opstruirati. U BiH je ovaj mehanizam asimetrično provođen u političkoj praksi, što je entitet Republika Srpska dovodilo u povoljniji položaj. Naime, u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH, u Domu naroda Parlamenta Federacije BiH te u Narodnoj skupštini Republike Srpske postoji mehanizam „zaštite vitalnog nacionalnog interesa“⁵. U praksi, taj mehanizam se koristi vrlo pogrešno na način da se njime manipulira političkim protivnicima, shodno tome i pripadnicima drugih etničkih zajednica odnosno konstitutivnim narodima, u cilju postizanja političkih ciljeva koji najčešće nemaju nikakve veze s interesima te etničke skupine u čije ime se povlače. Također, ovaj mehanizam je u Narodnoj skupštini RS za Hrvate i Bošnjake prisutan u svojoj devijantnoj formi koja nema istu jačinu niti zakonodavnu funkciju kao što je to Dom naroda FBiH. Ovlaštenja Doma naroda Parlamentarne skupštine FBiH i Vijeća naroda Narodne skupštine RS u značajnoj su asimetriji u nadeležnostima budući da je Vijeće naroda u prilici samo da pokrene postupak zaštite vitalnog nacionalnog interesa nekog od konstitutivnih naroda za razliku od Doma naroda Parlamenta FBiH koji je u ravnopravnom statusu sa Predstavničkim domom po pitanju vršenja zakonodavne vlasti. Rezultat ovakve situacije je usporavanje a ponekad i blokiranje odvijanja zakonodavnog procesa u Parlamentu Federacije BiH dok se takve blokade faktički ne mogu desiti u Narodnoj skupštini RS.

Sve mehanizme konsocijacijske demokratije, smatra Lijphart, treba oprezno koristiti jer svaki od njih sadrži potencijal za zloupotrebu, što se u praksi pokazalo u slučaju Bosne i Hercegovine. Kao što neki od segmenata pluralnog društva može prekomjerno koristiti pravo veta da bi iznudio određene ustupke, tako se može desiti da traži i da se „proporcionalna zastupljenost zamijeni prezastupljenošću u vlastitu korist, čak i kada to objektivne okolnosti ne opravdavaju“ (Lijphart 1992: 50). Da bi realizacija proporcionalne zastupljenosti bila omogućena neophodno je osigurati adekvatan izborni sistem, što je u ovom slučaju proporcionalni, te voditi računa da se princip razmjernosti poštuje i kada je u pitanju imenovanje državnih funkcionera i raspodjele javnih resursa.⁶ „U izborima za zastupničke domove mandati se

5 Pored toga, postoji i „zaštita vitalnog entitetskog interesa“ koju može pokrenuti neki od članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine.

6 Kada bi se princip proporcionalne zastupljenosti primjenio npr. na Dom naroda Parlamenta BiH koji prema Ustavu BiH čini 15 zastupnika: 5 Bošnjaka, 5 Hrvata i 5 Srba onda bi se dobila značajno drugačija slika. Sastav bi, koristeći se posljednim popisom stanovništva bio sljedeći: 8 Bošnjaka, 5 Srba i 2 Hrvata (Kovačević 2021).

dodjeljuju iz različitih izbornih jedinica, njihov broj je različit, ali nije u direktnoj proporciji sa veličinom populacije u pojedinoj izornoj jedinici u odnosu na sveukupnu populaciju Bosne i Hercegovine“ (Kovačević 2021: 133). Ista situacija je prisutna i kada su u pitanju domovi naroda gdje se primjenjuje princip pariteta a ne proporcionalnosti.

Konsocijativni režimi u osnovi su adekvatno rješenje u zemljama gdje niti jedna od postojećih subkultura nema većinu u ukupnom stanovništvu ili ako je izborni sistem koncipiran tako da niti jedna od tih subkultura ne može dobiti većinu u parlamentu niti samostalno formirati vlast. Konsocijativnim aranžmanima su pogodniji višestranački, a ne dvostranački sistemi, i to pod uslovom da postoje tri ili više subkultura koje egzistiraju u okviru zasebnih zajednica ili grupa. Ipak, osnovna pretpostavka za uspjeh konsocijacijske demokratije u jednom pluralnom društvu je privrženost vođa očuvanju jedinstva države i demokratskog ustroja. Pri tome oni moraju balansirati između saradnje sa vođama drugih segmenata društva, koja uključuje spremnost na međusobne ustupke, s jedne, te lojalnosti svojim pristašama koji su im dali podršku i legitimitet za predstavljanje, s druge strane. Generalno, od političkih vođa u ključnoj mjeri zavisi da li će neko pluralno društvo imati stabilnu demokratsku vlast, oni su ti koji donose odluke koje vode ka povezivanju ili konfliktima.

BOSNA I HERCEGOVINA NA DUGOM PUTU KA LIBERALNOJ DEMOKRATIJI

U atmosferi suprostavljenih političkih interesa, ciljeva i stavova nedostaje prostora za akomodaciju među političkim elitama u Bosni i Hercegovini. Svaka etnička zajednica u BiH je regrutirala vlastite političke i društvene elite pri čemu je gotovo nemoguće da pripadnik jedne etničke elite bude na bilo koji način uključen na primjer u rad političkih ili kulturnih institucija i organizacija drugih elita. Da bi se u složenim poliarhijskim društvima obilježenim subkulturnim diferencijacijama konsocijativni aranžmani što duže održali, prema mišljenju R. Dala (1999: 348), moraju biti ispunjena dva osnovna uslova, da „(...) političke elite moraju vjerovati da su konsocijativni aranžmani krajnje poželjni i izvodljivi, a moraju imati i znanja i motiva da ih sprovedu u delo“. Dahl također ističe da *vladajuće elite* moraju imati određenu naklonost ka njegovanju *pozitivnih vrijednosti* kakve su, na primjer, demokratske institucije, nezavisnost zemlje, mirno rješavanje konflikata i sl. Potom, mora postojati „(...) tradicija elitne kulture u kojoj se prednost daje pomirenju, uzajamnom

prilagođavanju i kompromisu“ (ibid.), a to u Bosni i Hercegovini tek treba biti izgrađeno i uvaženo kao društvena vrijednost.

Pojedini autori smatraju da konsocijacija usporava razvoj demokratije i da joj je to osnovni nedostatak. Budući se dešava da konsocijacijska demokratija do kraja reducira samu demokratiju favorizirajući presudnu ulogu partijskih lidera, s jedne, te isključujući partijsko članstvo, a naročito građanstvo – demos, s druge strane, Zgodić se pita, nije li konsocijativna demokratija model koji redukcijom demokratije na kraju proizvodi režim *pseudodemokratije*. Posebno je u ovom modelu odlučivanja degradirana uloga građanstva (političkog naroda, demosa) tako što je od subjekta demokratije sveden na samo jednu (etničku, vjersku ili nacionalnu) dimenziju svog identiteta. U konsocijacijskim aranžmanima čak ni „partije *ne moraju biti iznutra demokratske*, poželjnije je, kako bi se bez *zapitkivanja, rizika ili otpora* definirali i usvojili konsocijacijski paktovi, da budu centralizirane i pod autokratskim liderstvom partijskih vođa“ (Zgodić 2015: 91).

Kritičari smatraju da nemogućnost uspostave prave političke opozicije u konsocijacijskim političkim sistemima čine te sisteme demokratski insuficijentnima. Čak ukoliko stvari posmatramo sa aspekta angloameričke demokratije u kojoj se čitava „politička međuigra“ odvija između vlasti i opozicije, odsustvo opozicije može da bude kobno za demokratiju. Kritičari pored toga smatraju da konsocijacijski aranžmani ugrožavaju temeljna načela slobode, jednakosti i bratstva među pojedincima budući da ovakvi aranžmani posreduju odnose među njima na način da se u prvi plan stavljaju kolektivni interesi i prava.

U Bosni i Hercegovini konsocijacija „u svojoj radikalnoj postkonfliktnoj dejtonskoj formi nije proizvela osjećaj političke pripadnosti zajednici“ (Ćurak 2006: 197)⁷. Politički predstavnici iz entiteta Republika Srpska svoj interes vežu za opstojnost entiteta i sav fokus njihovog političkog angažmana je situiran u entitetu, odnosno srpski narod u Republici Srpskoj. U tom smislu politički sistem im pogoduje budući da ne postoji način da bošnjačka i hrvatska politička elita blokiraju bilo koji politički proces u RS-u dok je situacija bitno drugačija kada se radi o FBiH i državnom nivou⁸ gdje se kroz Dom naroda BiH i Dom naroda FBiH praktično svaka

⁷ Članak je originalno objavljen u časopisu *Dani*, 4. i 11. 8. 2006, kao jedan od priloga diskusije o konsocijacijskom modelu u BiH (učesnici rasprave: Asim Mujkić, Nerzuk Ćurak, Ugo Vlasisavljević, Enver Kazaz, Zdravko Grebo, Ivan Vukoja, Ivan Lovrenović, Gajo Sekulić).

⁸ Ustavni sud BiH je odlučio u svojoj Trećoj djelimičnoj odluci u predmetu br. U 5/98 od 30. juna i 1. jula 2000. godine da je isključivanje jednog od tri konstitutivna naroda iz uživanja građanskih prava i prava naroda u cijeloj Bosni i Hercegovini, u jasnoj suprotnosti s pravilima o nediskriminaciji sadržanim u Ustavu BiH (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” br. 23/00 od 14. septembra 2000. godine).

odluka može blokirati. Pored toga, postojeći politički sistem, naprije kroz Izborni zakon, sadrži mehanizme za političke zastoje i diskriminaciju na više nivoa. Diskriminantnost odredbi Izbornog zakona BiH je više puta potvrđivana pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strasbourgu. Niti jedna od tih presuda nije sprovedena niti je došlo do izmjena Izbornog zakona u smjeru dokidanja prakse diskriminiranja i uskraćivanja aktivnog i pasivnog biračkog prava koje je određeno međunarodnim demokratskim standardima. Postojeći politički sistem BiH nije koncipiran da proizvede napredak i razvoj već samo da održi mir.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Konsocijativni aranžmani su takvi modeli koji se obično etabliiraju u vanrednim stanjima poput socijalnih, etničkih i sličnih sukoba, u sredinama gdje nedostaje bazični konsenzus neophodan za uspostavljanje demokratije u dostatnom kapacitetu. Odlika ovih aranžmana je da su privremeno rješenje kako bi se vremenom stekli uslovi za liberalnu demokratiju koja podrazumijeva jednaka prava za sve građane, stabilnost, uređenost i kontinuitet.

Pobornici konsocijacijske demokratije su se složili s konstatacijom kritičara da ovaj model demokratije nije efikasan. Razlog te neefikasnosti može se naći najprije u činjenici da velike koalicije usporavaju procese političkog odlučivanja, a time su i neučinkovitije od jednostranačkih ili vlada minimalnih pobjedničkih koalicija. Drugi razlog se odnosi na korištenje prava veta koje obično dovede do blokade procesa političkog odlučivanja ili čak do paralize političkog sistema. Također, jedan od razloga neefikasnosti je što se mjesta u javnoj upravi dodjeljuju prema načelu paritetne ili razmjerne zastupljenosti svih društvenih segmenata, a ne prema načelu kompetentnosti, što stvara pretpostavke za stvaranje i širenje klijentelističke mreže. Naposljetku, konsocijacijski sistemi imaju tendenciju da umnožavaju administrativne jedinice i javne ustanove što je u slučaju BiH i više nego naglašeno.

Politizacija etničkih interesa te blokade u provođenju reformi i dugotrajna politička stagnacija pokazuju da Bosna i Hercegovina mora naći balans između etničkih prava i univerzalnih građanskih vrijednosti, između partikularnog i općeg. To zahtijeva duboke političke i institucionalne promjene. Jednako tako, kroz naš politički sistem, uprkos mnogobrojnim presudama Evropskog suda za ljudska prava, nismo uspjeli u ravnopravan status dovesti etnički i građanski status odnosno identitet. To su samo neka od pitanja koja ostaju trajni izazov za predstavnike vlasti u Bosni i Hercegovini

ali i za predstavnike međunarodne zajednice imaju nazamjenjivu ulogu u procesu pomirenja i izgradnje stabilne države.

Uprkos izazovima, smatramo da ipak postoje mogućnosti za napredak. Bosna i Hercegovina ima priliku da se približi Evropskoj uniji, što bi moglo dovesti do značajnih političkih, ekonomskih i društvenih reformi. Proces evropskih integracija može biti katalizator za postizanje stabilnosti, jačanje demokratije i vladavine prava. Iako je izazovno, postoji šansa da se uz podršku međunarodne zajednice i unutrašnji konsenzus iznađu rješenja za reformu političkog sistema koja bi omogućila veću efikasnost i funkcionalnost institucija.

LITERATURA

1. Abazović, Mirsad D. (1999), *Kadrovski rat za BiH*, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Centar za istraživanje i dokumentaciju, Sarajevo
2. Ćurak, Nerzuk (2006), "Konsocijacijski model uređenja države – spas ili krah Bosne i Hercegovine", *Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, br. 10, 190-201.
3. Dahl, Robert (1999) *Demokratija i njeni kritičari*, CID, Podgorica
4. Fejzić, Elvis (2007), "O konsenzusu i refleksijama konsenzualne vladavine", *Pregled: časopis sa društvena pitanja*, 1(1-2), 355–366.
5. Kapidžić, Damir (2019), *Multietnička demokratija*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo
6. Kasapović, Mirjana (2005), *Bosna i Hercegovina: Podijeljeno društvo i nestabilna država*, Politička kultura, Zagreb
7. Kovačević, Slaven (2021), "Konsocijacijska demokratija Arenda Lijpharta vs. liberalna demokratija: primjer Bosne i Hercegovine", *Pregled*, 62(1), 113-137.
8. Kovačević, Slaven (2021a), "Reforma izbornog zakonodavstva Bosne i Hercegovine radi ostvarivanja potpune demokratije", u: *Reforma izbornog zakonodavstva Bosne i Hercegovine*, posebna izdanja Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, knjiga 17, 147-169.
9. Mujkić, Asim (2006), "Možemo li provesti odluke ZAVNOBiH-a", *Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, br. 10, 186-187.
10. Mujkić, Asim (2007), "Treći entitet (II): „bauk“ liberalne demokratije kruži Bosnom", *Status, magazin za političku kulturu i društvena pitanja*, br. 12, 154-162.

11. Mujkić, Asim (2012), "Problem unutrašnjih priznanja u Bosni i Hercegovini", *Godišnjak BZK „Preporod“*, godina XII, str. 161-172.
12. Lijphart, Arend (1992), *Demokracija u pluralnim društvima*, Globus / Školska knjiga, Zagreb
13. Sadiković, Elmir (2019), *Političke posljedice etničke federalizacije Bosne i Hercegovine*, Fondacija Centar za javno pravo, Sarajevo
14. Seizović, Zarije (2012), "Etno-mobilizacija i institucionalna diskriminacija u Bosni i Hercegovini, kratak povijesno-pravno-politološki diskurs", u: Arijana Aganović i Saša Gavrić (prir.), *Politička participacija u BiH*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 11-37.
15. Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 23/00 od 14. septembra 2000. godine
16. Trnka, Kasim (2000), *Konstitutivnost naroda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo
17. Zgodić, Esad (2006), *Vladavina konsenzusom*, BZK Preporod, Sarajevo

CHALLENGES OF DEMOCRACY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA THIRTY YEARS AFTER DAYTON

Summary:

Thirty years after the signing of the Dayton Peace Agreement, Bosnia and Herzegovina (BiH) faces numerous challenges in building a stable, functional political system and a coherent society. The Dayton Agreement, which ended the war in 1995, established a complex political structure based on ethnic principles, which created the basic framework for peace, but also for the political difficulties that have accompanied BiH over the past thirty years. Some authors believe that in our political system there are certain mechanisms of consociational democracy that are usually applied in divided, post-conflict societies in order to ensure security stability and, over time, the ultimate goal of liberal democracy. It is evident that none of these mechanisms has managed to produce completely positive outcomes in terms of respect for democratic standards and norms as well as a functional political system based on consensus on issues of national importance. The question that the authors leave open in the end is what is the alternative and what is the way to establish more functional solutions on the way to a more stable, democratic government and social cohesion for BiH?

Keywords: democracy; consociational democracy; ethnic groups; functional political system; discrimination; social cohesion

Adrese autorica

Authors' address

Selma Ćosić

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka

selma.cosic@fpn.unsa.ba

Elma Huruz Memović

Univerzitet u Sarajevu

Fakultet političkih nauka

elma.huruz@fpn.unsa.ba

